

บทที่ ๑

ความหมาย และประวัติการแสดงลิเก

ในบทนี้จำนำเสนอเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมา เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงลิเก โดยแบ่งหัวข้อตามลำดับ ดังนี้

๑.๑ ประวัติความเป็นมาของลิเก

๑.๑.๑ ความหมายและความเป็นมาของลิเก

๑.๑.๒ ประเภทของลิเก

๑.๑ ประวัติความเป็นมาของลิเก

๑.๑.๑ ความหมายและความเป็นมาของลิเก

ลิเก เป็นนาฏกรรมที่ได้รับความนิยมของคนไทยในวัฒนธรรมบันเทิงของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นักวิชาการและผู้รู้ได้สันนิษฐานที่มาของการแสดงลิเกไว้ดังนี้

คำว่า “ลิเก” “ยี่เก” และ “นาฏดนตรี” นั้น คืออย่างเดียวกัน ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (๒๕๔๖ : ๑๐๑๓) ให้ความหมายของ ลิเก ว่า “การแสดงชนิดหนึ่งมาจากชาวมลายู เรียก ยี่เก ก็มี” ส่วนคำว่า “ยี่เก” นั้น หมายความว่า “ภาษาปากของลิเก” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖ : ๙๐๗) “นาฏดนตรี” หมายถึง ลิเก (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖ : ๕๗๖)

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (๒๕๓๙ : ๑ - ๒) ได้อธิบายเชิงนิรุกติศาสตร์ของคำว่า “ลิเก” ไว้ว่า “ลิเก” มีต้นกำเนิดมาจากพิธีสวดทางศาสนาของชาวฮีบรูที่เรียกว่า “ซาคูฮูร์” (Zakhur) เป็นการทำสมาธิสวดสรรเสริญพระเจ้า ต่อมาชาวมุสลิมรับมาใช้ในพิธีทางศาสนาเป็นการนั่งสมาธิสวดสรรเสริญพระอัลล่าห์ในสุเหร่า เรียกว่า ซิกรุ (Zikr) หรือ ซิกิริ (Zikir) และภายหลังได้ออกเสียงคำนี้เพี้ยนไปเป็น ดออิกริ (Dhikir) ดออิกริ ได้แพร่หลายไปยังอินเดีย เกาะสุมาตรา เกาะชวา และแหลมมลายูตามลำดับ จนกระทั่งเข้ามาในภาคใต้ของประเทศไทยที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล แล้วเปลี่ยนเสียงเรียกไปตามภาษาถิ่นมาเลเซียว่า ดิจิก (Dikay) หรือ ดิเกอร์ ดิจิก นี้ เมื่อเดินทางตามชาวไทยมุสลิมเข้ามาถึงกรุงเทพฯ คนกรุงเรียกกันตามสบายปากว่า ยี่เก เพราะ ดิจิ ออกเสียงได้ยากในภาษาไทยจึงเปลี่ยนเป็น ยี่ แล้วลากเสียงตามสบายเป็น ยี่ดิจิก จึงกลายเป็น ยี่เก

ส่วนการกลายมาเป็นคำว่า ลิเก นั้น มีนักภาษาศาสตร์หลายท่านให้เหตุผลในการที่ ยี่ กลายเป็น ล ไว้หลายความเห็น บ้างก็ว่าเป็นการผันเสียงตามนิรุกติศาสตร์ เช่น เยียงผา เป็น เลียงผา หรือ ยี่สง เป็น ลิสง บ้างก็ว่าการออกเสียง ยี่ ไม่เพราะหูเท่า ล เหตุผลเหล่านี้ไม่มีข้อยุติ

สำหรับคำว่า “ลิเก” นั้น เริ่มปรากฏใช้ครั้งแรกเมื่อไรไม่ปรากฏชัด หลักฐานเก่าที่สุดเท่าที่ค้นพบได้ปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้คำว่า Like ในพระราชโอรสอธิบายละครไทยเป็นภาษาอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ หลังจากนั้นมาคำว่า ลิเก ก็เป็นคำที่ใช้กันแพร่หลายในการเขียน ส่วนคำว่า ยี่เก ยังคงใช้ในการพูดอยู่นั่นเอง

ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี มีพระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมทาง ศิลปกรรมเกี่ยวกับการแสดงละคร พุทธศักราช ๒๔๘๕ ให้เปลี่ยนคำว่า ลิเก เป็น “นาฏดนตรี” คำนี้ ใช้อยู่ประมาณ ๑๕ ปี ก็กลับมาใช้คำว่า ลิเก จนถึงปัจจุบัน โดยแท้ที่จริงแล้วความหมายของคำว่า “นาฏดนตรี” ตามพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวได้ให้ความหมายโดยรวมที่เป็นไปทางการให้ความสำคัญ แก่ดนตรี การขับร้อง คำพูด และบทบาท ซึ่งแบ่งเป็นสุขนาฏดนตรี ทัศนากร วิจิตรทัศน์ และ วิพิธทัศน์ การแสดงลิเกก็จัดอยู่ในประเภทนาฏดนตรีด้วย บรรดาคณะลิเกจึงได้นำไปใช้เป็นชื่อเรียก ประจำก่อนการแสดงชนิดอื่นๆที่อยู่ในประเภทด้วยกัน จึงทำให้การแสดงอื่นไม่กล้าใช้ ชื่อนาฏดนตรี จึงหมายถึง ลิเก เพียงอย่างเดียว (มนตรี ตราโมท, ๒๕๔๐: ๘๐)

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช. (๒๕๑๕ : ๙๕ - ๙๖) กล่าวว่า ลิเก เริ่มมีการแสดงในช่วงปลายสมัย รัชกาลที่ ๔ ลงมาจนถึงต้นรัชกาลที่ ๕ คำว่า “ลิเก” มาจากภาษาเปอร์เซียว่า “ดิเกอร์” คือ การร้อง เพลงสวดสรรเสริญพระเจ้าของแขกเจ้าเซ็นที่นับถือศาสนาอิสลาม ในครั้งแรกการร้อง “เพลงดิเกอร์” ของพวกแขกเจ้าเซ็นจะนำมาร้องถวายพระพรพระมหากษัตริย์เมื่อมีงานในราชวัง และนำมาร้องในงานมงคลต่าง ๆ ของพวกเจ้านายเพื่อแสดงให้เห็นถึงความมีบุญวาสนา หลังจากนั้นคนไทย จึง ได้นำมาหัดร้องจนกระทั่งกลายเป็นการแสดงแบบไทยที่เรียกว่า “ลิเก” หรือ “ยี่เก” โดยเหลือเค้าของ แขกเพียงก่อนแสดง คือ “การออกแขก” ในขั้นต้นการเล่นนั้นผู้เล่นลิเกเป็นชายล้วน แต่งกาย ตาม สมัย ไม่มีการใช้เครื่องประดับมากมาย และร้องรำเป็นเรื่องราว เมื่อเกิดความนิยมมากขึ้นจึงได้เล่น เป็นลิเกทรงเครื่อง ผู้เล่นแต่งตัวเหมือนละครนอก มีการแสดงเนื้อเรื่องจากละครนอกและ ที่ แต่งขึ้นใหม่ เมื่อลิเกได้รับความนิยมมากขึ้นทำให้ละครนอกเสื่อมความนิยมและสูญหายไป ในสมัย รัชกาล ที่ ๕

มนตรี ตราโมท (๒๕๔๐:๗๓) กล่าวว่า “ลิเก” ตามความหมายของพจนานุกรม ภาษามลายู -อังกฤษ มีคำที่มีสำเนียงและความหมายคล้ายกับคำว่า “ลิเก” คือคำว่า “ดิเกอร์” ซึ่งมาจากคำว่า “เบอร์ดิเกอร์” แปลว่า ร้องลำนำ ขับลำนำ และคำว่า “เบตเกอร์” แปลว่าหญิงสาวเต้นรำตามราชสำนัก หญิงเต้นรำและ ร้องส่งเคลื่อนไหวไปพร้อมกับจังหวะของรำมะนา ส่วนคำว่า “ดิเกอร์” น่าจะกลาย มาเป็น “ดิเก” แล้ว เพี้ยนมาเป็น “ลิเก” และ “ยี่เก”

ศุภย์สังคีตศิลป์ (๒๕๒๙: ๖๓ - ๖๖) กล่าวว่า ลิเก เดิมเป็นการขับร้องเพื่อสวดบูชา พระศาสดา ในศาสนาอิสลาม ต่อมาได้มีผู้นำมาแปลงเป็นลำนำต่าง ๆ เพื่อประชันกัน หลังจากนั้นจึงได้มีการ พัฒนารูปแบบไปสู่การละเล่นอย่างละคร จุดประสงค์หลักคือมุ่งเน้นให้เกิดความตลกขบขันถูกใจผู้ชม การเล่นรวดเร็ว พุดจาในทางตลกคะนอง มีการแต่งตัวหรูหรา บาดตา สิ่งสำคัญของการเล่นลิเกคือ ไม่ มีการบอกรบหรือดูหนังสือ ผู้แสดงต้องคิดคำร้องเป็นกลอนสดด้วยปฏิภาณของตน เรื่องที่เล่น เลียนแบบมาจากละครรำ อาทิ ขุนช้างขุนแผน แก้วหน้าม้า หรือนำมาจากพงศาวดาร ได้แก่ ราชาริราช สามก๊ก เป็นต้น เครื่องดนตรีประกอบการแสดงคือปี่พาทย์ เพลงสัญลักษณ์ประกอบ

การแสดงมี ๓ เพลง คือ หงส์ทอง มอญครวญ และรานีเกลิง ลีเกในระยะแรกยังให้ความสำคัญต่อ ศิลปะการรำรำ แต่ระยะต่อมาจนถึงปัจจุบันปรากฏว่า ลีเกที่รักษาไว้ซึ่งศิลปะการรำรำมีน้อยมาก

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ลีเก เป็นการแสดงหนึ่งที่มีเค้าเดิมจาก พิธีกรรมการสวด บูชาเทพเจ้าของชาวมุสลิมที่เข้ามา เรียกว่า “ดิเกอร์” เป็นภาษามลายู หรือที่คนไทยเรียกว่า “สวด แหก” แล้วจึงเรียกกันต่อมาว่า “ยี่เก” และ “ลีเก” จนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ลีเก เป็นการแสดงที่ ได้รับความนิยมจากผู้ชมมาโดยตลอด และได้พัฒนารูปแบบการเล่นที่มีลักษณะอย่างละครนอก จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของการแสดงชนิดนี้

๑.๑.๒ ประเภทของลีเก

จากความนิยมของผู้ชม ส่งผลให้เกิดการสนับสนุนเกิดการว่าจ้างไปแสดงตามงานต่างๆ ทำให้ คณะลีเกและศิลปินลีเกมีกำลังทรัพย์ในการพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้ง เวที ระบบแสง เสียง และเครื่องแต่ง กาย เมื่อนานไปทำให้เกิดความแตกต่างกัน ทั้งเครื่องแต่งกายและกระบวนการแสดง โดยมีปัจจัยจาก บริบทสังคม ผู้ชมและตามกำลังของตนเอง ลีเกจึงเกิดเป็นหลายประเภท ดังที่ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (๒๕๓๖ : ๕๘๖๙ - ๕๘๗๑) ได้อธิบายไว้ ดังนี้

๑) ลีเกบันตน

คำว่า บันตน เพี้ยนมาจาก บันตุน เป็นฉันทลักษณ์ชนิดหนึ่งของภาษามลายูที่ลีเก สวดแขกใช้เป็นหลักในการร้อง มีลักษณะเป็นละครชุดสั้นๆ ที่ไม่มีแก่นสารเป็นเรื่องราวการเจรจาใช้ สำเนียงแบบชาวมุสลิม การแต่งกายชายใส่เสื้อคอกลม แขนสั้น สีฉูดฉาด นุ่งโจงกระเบน มีผ้าคาด สวมสังเวียนปักขนนก และหญิงใส่เสื้อแขนกระบอก ห่มสไบ นุ่งโจงกระเบนหรือผ้าซิ่น การแสดงเน้น ถึงความตลก ไม่มีการรำ มีการออกภาษาต่าง ๆ ตามชุดการแสดง ก่อนจะเล่นมีการออกแขก เมื่อผู้แสดงร้องจบจะมีลูกคู่ซึ่งนั่งล้อมวงหน้าเวทีร้องรับและตีรำมะนา พวกตีรำมะนาจะร้องเพลงบันตน สลับบรรยายการแสดงชุดต่อไป

๒) ลีเกลูกบท

ประยุกต์มาจากลีเกบันตน โดยการใช้ปี่พาทย์ทำเพลงรับแทนการใช้ลูกคู่ที่ตีรำมะนา เหตุที่เรียกว่า “ลูกบท” เนื่องจากเมื่อดนตรีบรรเลงเพลง ๓ ชั้น ที่เป็นแม่บทจบแล้วก็จะบรรเลง ต่อท้ายด้วยเพลงสั้น ๆ หรือเพลงภาษาต่าง ๆ การบรรเลงเพลงลูกบทนี้ได้มีผู้คิด ปล่อยตัวแสดง ออกมาโดยร้องและรำไปตามเพลง ใช้ปี่พาทย์รับแทนลูกคู่ที่ตีกลองรำมะนา เรียกว่าลูกบทอีกเพลง หนึ่งแล้วจึงออกลูกหมัดแสดงว่าจบเพลง ผู้แสดงทั้งชายและหญิงแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าแพรพรรณธรรมดา แต่นิยมสีฉูดฉาด ผู้ชายใช้ผ้าโพกหัวหรือสวมสังเวียนที่ศีรษะส่วนผู้หญิงซึ่งแต่เดิมใช้ผู้ชายแสดงก็จะ สวมซ่องผมปลอม ส่วนชุดและการแสดงก็อนุโลมเล่นอย่างลีเกบันตน อย่างไรก็ตาม ลีเกลูกบทนี้จะมี การออกภาษาหรือแสดงสิบสองภาษาเหมือนลีเกบันตน ได้แก่ จีน แหก ฝรั่งเศส พม่า เขมร มอญ ลาว ญวน ข่า ตะลุง ญี่ปุ่น เจี้ยว ซึ่งปัจจุบันนี้จะหาดูได้ยากมากนอกเสียจากจะใช้บรรเลงด้วย ปี่พาทย์ นางหงส์ที่ใช้กลองมลายูเป็นเครื่องประกอบจังหวะแล้วจึงออกเป็นเพลงต่าง ๆ ที่เร็วและสนุกสนาน

๓) ลิเกทรงเครื่อง

เป็นลิเกที่ประยุกต์ลิเกบันตนกับลิเกลูกบทเข้าด้วยกัน และจัดรูปแบบการแสดงแบบละครรามายณ์ขึ้นโดยแสดงกันทั้งชายและหญิง ทั้งนี้เนื่องมาจากพระยาเพชรปาณี (ตรี) ได้นำเครื่องแบบการแต่งกายของข้าราชการ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มาดัดแปลงใส่ เช่น ปันจุเหรีจยอด (ชฎาที่ไม่มียอด) สวมเสื้อเยียรบับ นุ่งผ้ายก สวมถุงเท้าขาว ประดับนพรัตน์ราชาวราภรณ์กำมะลอ จึงเรียกว่า “ลิเกทรงเครื่อง” ซึ่งพระยาเพชรปาณี ได้อธิบายให้สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพทราบ ว่า “ที่แต่งอย่างนั้นผู้หญิงเห็นว่าสวยมักติดใจชอบไปดู เมื่อมีผู้หญิงไปดูมาก พวกผู้ชายก็มักพากันไปดูผู้หญิง และคนที่ชอบดูลิเกไม่เอาใจใส่ในการขับร้อง ฟ้อนรำหรือเพลงปี่พาทย์ ชอบแต่สามอย่าง คือ ให้แต่งตัวสวยเล่นขบขัน และเล่นให้เร็วทันใจ” นอกจากนี้เรื่องทีลิเกทรงเครื่องแสดงจะเป็นเรื่องราวอย่างละคร และมีการลดการใช้รามายณ์ลง คงใช้แต่ประกอบการแสดงออกแขกเบิกโรงเท่านั้น

มนตรี ตราโมท (๒๕๔๐: ๘๕ อ้างถึงใน สุรพล วิรุฬห์รักษ์, ๒๕๓๖: ๕๘๗๐) ได้อธิบาย ลำดับขั้นตอนของการแสดงลิเกทรงเครื่องไว้ว่า หลังจากที่ปี่พาทย์โหมโรงแล้วก็บรรเลงเพลงภาษาต่างๆ ที่เรียกว่า “ออกภาษา” หรือ “ออกสิบสองภาษา” แทนการร้องบันตนจนกระทั่งถึงภาษาแขก อันเป็นภาษาสุดท้าย ปี่พาทย์จะหยุดให้พวกตีกลองร่ามะนาออกมานั่งล้อมวงตีกลองและร้องเพลงบันตนต่าง ๆ อีกพักหนึ่ง แล้วจึงเริ่มการแสดงชุดแรกตามแบบลิเกบันตน โดยใช้ปี่พาทย์รับเป็นการดำเนินครุ ต่อจากนั้นจึงเริ่มจับเรื่องที่จะแสดงตามที่กำหนด ดำเนินเรื่องให้รวดเร็ว มีตลกค่อนองบ้าง ท่ารำจึงต้องลดลงไปตามสมควร ส่วนการร้องก็กลับไปทางแบบลิเกบันตน เพียงแต่ให้ปี่พาทย์รับ ต่อมาเห็นว่า การแสดงชุดแขกตามแบบลิเกบันตนทำให้เสียเวลาจึงดเสีย กล่าวคือเมื่อปี่พาทย์ออกภาษาแล้วก็ให้แขกออกเพียงเล็กน้อย มีตลกพอสมควร เสร็จแล้วแขกจะบอกเรื่องราวที่จะแสดงเป็นการดำเนินครุตามประเพณี แล้วจึงเข้าจับเรื่องทันที ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายการแสดงลิเกใน พ.ศ. ๒๔๕๔ ว่าลิเกทรงเครื่องนั้นเลียนแบบมาจากละครรำ มีการนำเอาเค้าโครงเรื่องของละครนอก เช่น ไชยเชษฐ ลักษณวงศ์ แก้วหน้าม้า เกษสุริยง มณีพิชัย คาวี หรือแม่แต่ไอเหนา ซึ่งเป็นละครใน ก็นำมาเล่นด้วยเช่นกัน โดยที่ลิเกมิได้นำบทละครเดิมมาร้อง เพียงแต่จำวิธีการดำเนินเรื่องและกลอน ที่ไพเราะบางตอนมาใช้เท่านั้น อนึ่ง นอกจากนำเอาเนื้อเรื่องจากละครนอกและละครในมาใช้แสดงแล้ว ในสมัยนั้นยังนำเรื่องที่แต่งโดยพระอาจารย์แดงแห่งวัดสัมพันธวงค์ หรือ วัดเกาะมาแสดงด้วย เช่น จันทโครพ และโกมินทร์

จะเห็นได้ว่า ลิเก ทั้ง ๓ ประเภท มีความสัมพันธ์กันในเชิงรูปแบบการเล่นที่มีการพัฒนาจากลิเกในแต่ละประเภทเป็นตามลำดับ ซึ่งสามารถแบ่งลิเกออกเป็นยุคต่างๆ ตามรูปแบบการเล่นที่พัฒนาขึ้นในแต่ละยุคสมัยนั้นได้ ดังที่ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (๒๕๕๓ : ๑๕ – ๒๔) แบ่งยุคสมัยของ

ลิเกเป็น ๖ ยุค ได้แก่ ยุคลิเกสวดแขก ยุคลิเกออกภาษา ยุคลิเกทรงเครื่อง ยุคลิเกลูกบท ยุคลิเกเพชร และยุคลิเกลอยฟ้า ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑) *ยุคลิเกสวดแขก* คือ ยุคที่ชาวไทยมุสลิมเดินทางมาจากภาคใต้ เข้ามาตั้งถิ่นฐานใน กรุงเทพมหานครในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) แล้วได้นำการแสดงลิเกเข้ามาด้วย ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลูกหลานชาวไทยมุสลิมได้ใช้ภาษาไทยแทนภาษามลายูในการแสดงและบางครั้งมีการประชันวงร้องโต้ตอบกัน จนกลายมาเป็นลำตัด ในปัจจุบัน ลิเกดั้งเดิมนั้นมีลักษณะคล้ายลิเกที่ยังคงแสดงอยู่ในภาคใต้ของไทยคือ ลิเกฮูลู และลิเกบารัต

๒) *ยุคลิเกออกภาษา* คือ ยุคที่ลิเกนำเพลงออกภาษาของการบรรเลงปี่พาทย์และการสวดคฤหัสถ์ ในงานศพ ซึ่งเป็นที่นิยมกันในสมัยรัชกาลที่ ๕ มาต่อท้ายการแสดงลิเก เพลงออกภาษาเป็นการแสดงล้อเลียนชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ในขณะนั้น ด้วยการแต่งกายน้ำเสียงในการพูด และเพลงที่ขับร้องในหมู่ชาวต่างชาติเหล่านั้น ผู้ชมนิยมกันมาก ลิเกเริ่มต้นด้วยการสวดแขกซึ่งเป็นการออกภาษามลายู เพราะถือว่าศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิริมงคล แล้วจึงต่อด้วยภาษาอื่น ๆ เช่น มอญ จีน เงี้ยว ลาว ญวน พม่า เขมร ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส ชาว อินเดีย และตะลุง (ปักข์ใต้) ความสนุกสนานอยู่ที่ทำนองเพลงซึ่งมีทั้งทำนองมาจากเพลงของชาติต่าง ๆ และแต่งเพิ่มขึ้นรวมถึงเครื่องดนตรีหลายชนิดที่นำมาเล่นประกอบ

๓) *ยุคลิเกทรงเครื่อง* เป็นการแสดงลิเกออกภาษามลายูกลาย ซึ่งมีผู้แสดงแต่งกายเลียนแบบชาวมลายู ออกมาร้องเพลงอำนวยพรพร้อมวงรำมะนาเป็นการออกแขก มีตัวตลกถือขันน้ำตามออกมาให้ผู้แสดงเป็นแขกประพรมน้ำมนต์ เพื่อเป็นสิริมงคล ส่วนชุดออกภาษาต่าง ๆ กลายเป็นละครเต็มรูป ใช้ปี่พาทย์บรรเลง ผู้แสดงแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายหรูหรา เลียนแบบข้าราชการสำนักในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีการสวมชฎาที่เรียกว่าปันจุห์เรัจยอด ใส่เสื้อเยียรบับ นุ่งผ้ายก สวมถุงเท้าขาวใส่แพรสายสะพาย จึงเรียกว่า “ลิเกทรงเครื่อง” ลิเกทรงเครื่องแสดง ในโรงและเก็บค่าเข้าชม ลิเกทรงเครื่องเกิดขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๐ ที่วิกพระยาเพชรปानी (ตรี) ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองหน้าวัดราชนันทารามวรวิหาร ลิเกทรงเครื่องแพร่หลายไปทั่วภาคกลางอย่างรวดเร็วมีการนำเนื้อเรื่องและขนบธรรมเนียมของละครนอกและละครพันทางมาใช้จนถึงขั้นแสดงเรื่องอิเหนาตามพระราชนิพนธ์ โดยพัฒนาการแสดงให้มีระเบียบแบบแผนและความประณีตมากขึ้น เลียนแบบแผนการแสดงของละครทำให้มีความสวยงาม ต่อมาได้เกิดเพลงรานิเกลิงหรือเพลงลิเก โดยนายดอกดิน เสือสง่า ในยุคลิเกทรงเครื่องนี้เอง และนายหอมหวล นาคศิริ ได้นำเพลงรานิเกลิงไปร้องต้นกลอนสต่ออย่างยาวหลายคำกลอน ทำให้มีชื่อเสียงและมีลูกศิษย์มากมาย และช่วงปลายยุคนี้เองเริ่มมีลิเกออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงด้วย

๔) ยุคโลกิเกอุกบท เป็นลิเกที่เกิดระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง(พ.ศ.๒๔๘๒- ๒๔๘๘) ลิเกทรงเครื่องประสบปัญหาการขาดแคลนวัสดุเครื่องแต่งกายซึ่งต้องนำเข้าจากต่างประเทศ งบประมาณที่ใช้แสดงในช่วงออกแขกก็เปลี่ยนไปใช้วงปี่พาทย์แทนเพื่อเป็นการประหยัด ลิเกในยุคนี้ผู้ชายแต่งกายแบบสามัญ คือ ใส่เสื้อคอกลมแขนสั้น นุ่งโจงกระเบน มีผ้าคาดพุง ผู้หญิง ใส่เสื้อแบบพื้น ๆ นุ่งซิ่นห่มสไบ แต่การแสดงลิเกยังเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง เนื้อเรื่องที่แสดงเปลี่ยนไปเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่

๕) ยุคโลกิเกเพชร หลังสงครามโลกครั้งที่สอง บ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติ การตกแต่งเครื่องแต่งกายลิเกตัวพระทูลกระหม่อมขึ้นอีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่ได้กลับไปใช้รูปแบบลิเกทรงเครื่อง เริ่มต้นด้วยการใส่เสื้อกั๊กปักเพชรทับเสื้อคอกลมแขนสั้น สวมสนับเพลา มีเชิงปักด้วยเพชรแล้วนุ่งผ้าโจงทับ สวมถุงน่องสีขาว ใช้แถบเพชรหรือ “เพชรหลา” ทำสังเวียนคาดศีรษะ ประดับขนนกสีขาว คาดสะเอวเพชรสำหรับชุดลิเกตัวนางไม่ค่อยมีแบบแผน ส่วนใหญ่เป็นชุดราตรียาวตามสมัยนิยม มีเครื่องประดับ เช่น มงกุฎ สายสร้อย กำไล การแสดงลิเกในยุคนี้นำการแสดงประเภทอื่น ๆ เข้ามาเสริมเพื่อให้การแสดงเป็นที่นิยมอยู่เสมอ เช่น การร้องเพลงลูกทุ่งยอดนิยม หรือเพลงจากภาพยนตร์อินเดีย การเต้นอะโกโก้ ลิเกได้แพร่ภาพทางสถานีวิทยุโทรทัศน์เป็นประจำ อีกทั้งหนังสือพิมพ์ก็ให้ความสนใจ โรงละครแห่งชาติให้การยอมรับและจัดให้มีการแสดงลิเกขึ้นเป็นครั้งแรก โดยคณะลิเกของนาย สมศักดิ์ ภัคดี เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๘

๖) ยุคโลกิเกลอยฟ้า เป็นยุคที่เวทีลิเกเปลี่ยนจากรูปแบบเดิมที่มีเวทีดนตรีอยู่ทางขวาของผู้แสดงมาเป็นเวทีดนตรีอยู่บนยกพื้นหลังเวทีการแสดง เพื่อให้ผู้ชมได้เห็นวงดนตรีทั้งวง และได้ขยายขนาดเวทีการแสดงออกไปจากประมาณ ๖ เมตร เป็น ๑๒ เมตร แต่ไม่มีหลังคา จึงเรียกว่า “ลิเกลอยฟ้า” เครื่องแต่งกายตัวพระในยุคนี้เพิ่มเครื่องเพชร (เพชรเทียม) มากขึ้น คือ มีแผงเพชรประดับศีรษะ แทนขนนก เสื้อรัดรูปปักเพชรทั้งตัว ผ้านุ่งแบบสำเร็จรูปปักเพชรทั้งผืน เครื่องประดับต่าง ๆ ก็เพิ่มจำนวนเพชรขึ้นมากกว่าแต่ก่อน ประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมาเริ่มมีการนำเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งเป็นบทละครพันทางของอาจารย์เสรี หวังในธรรม ซึ่งนิยมกันมากในเวลานั้นมาแสดงเป็นลิเก โดยแต่งตัวแบบละครพันทาง